

KS. ZBIGNIEW ZAREMSKI

RZECZYWISTOŚĆ WIARY
W UJĘCIU ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II.
WYBRANE ASPEKTY

THE REALITY OF FAITH IN THE CONCEPT OF SAINT JOHN PAUL II.
SELECTED ASPECTS

Abstract. The faith is the foundation of a believer's life and it has a huge importance for him. It raises believers to a higher personal level of existence. It enables each man to overcome difficulties and crises as well as it motivates for good and heroic actions. The faith organizes life around values, opens people to their neighbor's world and history. While studying the teachings of Pope Saint John Paul II, we discover that the problem of faith occupies a central place in it. The hundredth anniversary of the birth of the Polish Pope became an inspiration for the author of this publication to reach for the teaching of this Saint Pope. In the present publication there will be shown selected issues helping to understand the richness of the Christian faith in a believer's living. While presenting the reality of faith the accent will firstly be put on the concept and content of Christian faith, then the author will show the selected characteristic features of the faith in the view of Saint John Paul II as well as the main threats and difficulties of faith, encountered by modern man in its acceptance and formation.

Key words: faith; trust; attitude and act of faith; living by faith; Trinitarian; ecclesial and personal-existential aspects of faith; Saint John Paul II; papal teaching.

Ks. dr hab. ZBIGNIEW ZAREMSKI, prof. UMK – Katedra Teologii Praktycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, przewodniczący Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne na UMK; adres do korespondencji: ul. Gagarina 37, 87-100 Toruń; e-mail: zzaremb@umk.pl; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4506-2956>

Rev. Dr. Hab. ZBIGNIEW ZAREMSKI, Prof. of UMK – Chair of Practical Theology at the Faculty of Theology of the Nicolaus Copernicus University, Chairman of the Theological Sciences Discipline Council at the Nicolaus Copernicus University; address for correspondence: ul. Gagarina 37, 87-100 Toruń; e-mail: zzaremb@umk.pl; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4506-2956>

Bóg, na mocy swego postanowienia, objawił się ludzkości, odsłaniając przed nią swoją tajemnicę (KKK 68-69). Można powiedzieć, że sfera nadprzyrodzonej została udostępniona człowiekowi w celu jego uświęcenia oraz wprowadzenia go w zażyłą bliskość z jego Panem i Stwórcą (por. TMA 7). Owocem tej bliskości jest wyniesienie ludzkiej natury do wielkiej godności współuczestnictwa w Naturze Boskiej. Takie nadprzyrodzone ubogacenie człowieka jest możliwe na płaszczyźnie wiary, która jest Bożym darem zaszczeplonym w jego sercu¹.

Inspiracją do podjęcia i przybliżenia w niniejszym artykule zagadnienia wiary w ujęciu św. Jana Pawła II stała się dla autora setna rocznica urodzin Świętego Papieża, przypadająca 18 maja 2020 roku, a także obecnie przeżywane wydarzenia związane z pandemią koronawirusa, która objęła całą ludzkość, w tym oczywiście ludzi wierzących, zadających sobie liczne pytania nie tylko o przyczyny rozprzestrzeniającej się zarazy i jej śmiertelne skutki, ale również poszukujących odpowiedzi o obecność Boga w ich życiu i wiarę w Niego poddaną wyjątkowej próbie w aktualnie przeżywanych okolicznościach.

Źródłem do powstania opracowania stało się nauczanie św. Jana Pawła II, w którym zagadnienie wiary zajmuje centralne miejsce, a zawarte jest ono szczególnie w katechezach otwierających cykl poświęcony wierze w Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego, a także w encyklice *Fides et ratio*, w homiliach i przemówieniach. W pogłębieniu znajomości wiary i zrozumieniu nauki Papieża Polaka pomaga także *Katechizm Kościoła Katolickiego*, gdyż przedstawia on w sposób jasny naukę o wierze, wyjaśnia, jak nią żyć i dawać jej świadectwo.

Niniejszy artykuł ukazuje wybrane zagadnienia, pomagające zrozumieć bogactwo chrześcijańskiej wiary w życiu wierzącego człowieka. Wraz z zaprezentowaniem rzeczywistości wiary podjęta została próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czym jest wiara w nauczaniu św. Jana Pawła II i jaki ma ona charakter, a także zostały zasygnalizowane główne zagrożenia i trudności wiary, na jakie napotyka współczesny człowiek w jej przyjęciu i kształtowaniu.

I. WPROWADZENIE W POJĘCIE WIARY

Słowo „wiara” ma wiele znaczeń. *Słownik języka polskiego* na pierwszym miejscu tłumaczy ją jako przeświadczenie, przekonanie, pewność, że coś jest prawdą,

---

¹ Paweł SALOMON, *Co Chrystus daje dzisiaj młodym? Nauczanie Jana Pawła II do młodzieży* (Kraków: Wyd. Bratni Zew, 1998), 136; por. Zbigniew ZAREMBSKI, „Pedagogia wiary w nauczaniu Papieża Jana Pawła II”, *Ateneum Kapłańskie* 142, z. 570(2004): 221-237.

że jest słuszne; wyraża ufność, że to coś się spełni². Wiara, w najogólniejszym sensie, jest przyjęciem w sposób wolny treści przekazu jakiejś osoby ze względu na zaufanie, jakim się ją obdarza. W wierze chodzi zawsze o stosunek interpersonalny polegający na wiarygodności tego, komu się wierzy. Wiara różni się więc od wiedzy opartej na dowodach, a także od zaufania intuicyjnego³.

W teologicznym rozumieniu Tym, któremu się wierzy i w którego się wierzy, jest Bóg. To On i Jego Objawienie są źródłem wiary chrześcijańskiej, która jest odpowiedzią na wezwanie do zbawczego dialogu z Nim i uczestnictwa w Jego życiu⁴. Słowo „wiara” wyraża w Piśmie Świętym fundamentalną odpowiedź człowieka na dar objawiającego się Boga. Objawienie Boże to nie tylko komunikacja określonych prawd, to nade wszystko samoudzielenie się Boga i Jego wejście we wspólnotę z ludźmi. Człowiek, kiedy przyjmuje poprzez wiarę Boże Objawienie oraz wchodzi we wspólnotę ze Stwórcą, przyjmuje Jego wolę oraz cały Boży plan zbawienia. W Starym Testamencie wyznanie wiary w Boga odnosiło się nie tyle do jakiejś teoretycznej Jego wizji, ile raczej wiązało się z rozpoznaniem obecności Boga Przymierza poprzez wydarzenia zbawcze, którym towarzyszyły szczególne teofanie⁵. Pełnia Objawienia Bożego przyszła na świat wraz z osobą Jezusa Chrystusa. W Nowym Testamencie słowo „wiara” oznacza również związek z Bogiem. Przychodzący Jezus podkreśla, że wiara jest darem Bożym, albowiem „nikt nie zna Ojca, tylko Syn i ten, komu Syn zechce objawić” (Mt 11, 27). Wiara, której wymaga Chrystus, jest związana z całkowitym oddaniem się Bogu, z całkowitym zawierzeniem Mu we wszystkim, jest radykalnym pójściem za Jezusem i przyznaniem się do Niego we wszystkich okolicznościach życia⁶.

Kościół apostołski bardzo mocno podkreślał odniesienie wiary do osoby Chrystusa, ponieważ łączy się z nią nie tylko całkowite oddanie Mu, ale także wejście w Jego tajemnicę i w Jego dzieło zbawienia. Wiara jest zatem odpowiedzią człowieka na dar samoobjawiającego się Boga w osobie i dziełach Jezusa Chrystusa. Aby człowiek mógł uwierzyć, Bóg nie tylko mu się objawia, ale wspiera go wewnątrz na drodze wiary. To Boże wsparcie nie eliminuje wolnej decyzji człowieka, ale ją umożliwia i potęguje. Decyzji wiary nie można sprowadzić jedynie do czysto intelektualnego

² *Słownik języka polskiego*, red. Mieczysław Szymczak, t. 3 (Warszawa: PWN, 1981), 690.

³ Karl RAHNER i Herbert VORGRIMLER, *Mały słownik teologiczny* (Warszawa: Wyd. PAX, 1987), 533-4.

⁴ Marian RUSECKI, „Objawienie Boże wezwaniem do zbawczego dialogu”, w *Być chrześcijaninem dziś*, red. Marian Rusecki (Lublin: Wyd. KUL, 1992), 49.

⁵ Wj 3, 6; 34, 6; por. KKK 707.

⁶ Por. Andrzej F. DZIUBA, „Wiara jako osobowe przyjęcie Boga Zbawcy i Jego dzieła”, *Homo Dei* 47, nr 3(1978): 277-82; Romuald ŁUKASZYK, „Wiara jako osobowa odpowiedź człowieka na wezwanie Boże w ujęciu biblijnym”, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 31, z. 2(1984): 23.

przyjęcia orędzia zbawienia. Sobór Watykański II (por. KO 5) ujmuje wiarę jako dobrowolne i całkowite powierzenie się Bogu. Jak Objawienie jest manifestacją samego Boga-Zbawiciela wobec człowieka, tak wiara jest całkowitym poddaniem się człowieka Bogu, ponieważ stanowi ludzką odpowiedź na Boże Objawienie⁷.

Również św. Jan Paweł II w swoim nauczaniu wyjaśniał, że to, co zawiera się w wyrażeniu „wierzę”, odnosi się bezpośrednio do Objawienia. Treścią tego Objawienia jest Boży plan zbawienia ludzkości. W ramach tego planu Bóg kochający człowieka pragnie doprowadzić go do przyjaznego spotkania z Nim w Trójcy Świętej. Bóg chce też dać ludziom udział w wiecznym i szczęśliwym życiu. W Objawieniu Bożym chodzi więc o to, aby człowiek przyjął Boży plan zbawienia na drodze wiary. Powinien on zatem współpracować z Bogiem i otwierać się na Jego działanie. Bóg, objawiając człowiekowi swoją miłość i wolę zbawienia go, objawia mu jednocześnie siebie samego⁸.

Św. Jan Paweł II przypominał wszem i wobec, że korzyści płynące z wiary nie dadzą się przeliczyć na żadne dobra, ani materialne, ani natury moralnej⁹. Wiara jest bowiem punktem wyjścia dla człowieka, aby mógł on uczynić dar ze swego życia. Jest to możliwe tylko mocą Chrystusa i na Jego wzór. Objawiona w Chrystusie zbawcza ekonomia Boża „nigdy nie ustanie”. Papież – zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II – podkreślał, że „nie należy spodziewać się żadnego nowego objawienia publicznego przed chwalebny ukazaniem się Pana naszego Jezusa Chrystusa” (KO 4)¹⁰. W przekonaniu św. Jana Pawła II Kościół od samego początku wyznawał wiarę w ukrzyżowanego i zmartwychwstałego Pana, zestawiając w pewnych formułach podstawowe treści swojego *Credo* (CT 28). Zebrał więc to, co istotne dla jego wiary w jednolitych sformułowaniach. Te syntezy wiary nazywamy „wyznaniami wiary”, ponieważ streszczają one wiarę wyznawaną przez chrześcijanina¹¹. Określamy je również wyrażeniem *Credo*, gdyż zaczynają się od słowa: „wierzę”. Nazywa się je także „symbolami wiary”, gdyż są znakiem rozpoznawczym oraz znakiem jedności wierzących, oznaczając zarazem zbiór podstawowych prawd wiary¹².

---

⁷ Andrzej ZUBERBIER, „Wiara”, w *Słownik teologiczny*, red. Andrzej Zuberbier, t. 2 (Katowice: Księgarnia św. Jacka, 1989), 356-62.

⁸ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 3.04.1985”, *OsRomPol* 6, nr 4-5(1985): 19; por. KKK 142, 150.

⁹ JAN PAWEŁ II, *Przekroczyć próg nadziei* (Lublin: RW KUL, 1994), 142; por. DWR 10.

¹⁰ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 3.04.1985”, 19.

¹¹ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 3.06.1987”, *OsRomPol* 8, nr 7(1987): 6.

¹² JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 13.03.1985”, *OsRomPol* 6, nr 3(1985): 9; por. KKK 186-8.

Wszystkie historyczne wyznania wiary, aż po uzupełnione wyznanie najnowsze z 1989 roku¹³, zawierają treść wiary Kościoła katolickiego. Żaden z jej elementów nie ulega dezaktualizacji na skutek upływu czasu. Nie unieważniają go również kolejne wyznania wiary, formułowane w odpowiedzi na nowe sytuacje historyczne i znaki czasu, a św. Jan Paweł II z determinacją zachęcał teologów do naukowej refleksji nad prawdami wiary. Papieżowi chodziło bowiem o to, aby teologowie przedstawiali je i interpretowali w sposób zrozumiały dla ludzi naszych czasów (VS 29). Również Sobór Watykański II w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* zachęcał teologów, „[...] żeby przy zachowaniu metod i wymogów właściwych nauce teologicznej, wciąż szukali coraz to bardziej odpowiedniego sposobu podawania doktryny ludziom sobie współczesnym: bo czym innym jest sam depozyt wiary, czyli jej prawdy, a czym innym sposób jej wyrażania, przy zachowaniu jednak tego samego sensu i znaczenia” (KDK 62).

II. CHARAKTERYSTYKA WIARY W UJĘCIU CHRZEŚCIJAŃSKIM

Wiara jest fundamentem życia człowieka wierzącego. Odgrywa bowiem w nim ogromną rolę. Podnosi ona ludzi wierzących na wyższy poziom osobowej egzystencji, a także umożliwia człowiekowi pokonywanie trudności i przezwyciężanie kryzysów. Motywuje do dobrych, ofiarnych działań i heroicznych czynów. Porządkuje życie społeczne wokół określonych wartości, otwiera człowieka na świat, bliźniego i historię.

Rozumienie wiary przeszło w czasach nowożytnych, a zwłaszcza w XX wieku, ogromną ewolucję: od spekulatywnego jej ujęcia do pojmowania personalistycznego i egzystencjalnego, obejmującego człowieka oraz jego zachowania w relacji do Boga. Należy zaznaczyć, że współczesna teologia wiary, opierając się na Piśmie Świętym, rozróżnia wiarę jako akt i wiarę jako postawę. Wiarę jako akt realizuje rozum i wolna wola oraz inne władze duchowe, zwłaszcza sfera emocjonalna.

[...] wiara jest aktem osobowym, wolną odpowiedzią człowieka na inicjatywę Boga, który się objawia. Nie jest ona przy tym aktem wyizolowanym. Nikt nie może wierzyć sam, tak jak nikt nie może żyć sam. Nikt nie dał wiary samemu sobie, tak jak nikt nie dał sam sobie życia. Wierzący otrzymał wiarę od innych, dlatego powinien ją przekazywać innym (KKK 166).

---

¹³ KONGREGACJA NAUKI WIARY, „«Wyznanie wiary» i «Przysięga wierności», 1.07.1989”, w *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, tł. i opr. Zygmunt Zimowski i Janusz Królikowski (Tarnów: Wyd. Biblos, 1995), 333-5.

Miłość do Chrystusa i ludzi wyzwala potrzebę mówienia innym o wierze przeżywanej i dojrzewającej¹⁴.

Studiując nauczanie papieskie, odkrywamy, że temat wiary zajmuje centralne miejsce w nauczaniu św. Jana Pawła II. Papież w liście apostolskim *Tertio millennio adveniente* napisał: „Wszystko powinno zmierzać ku pierwoszoplanowemu celowi [...], jakim jest ożywienie wiary i świadectwa chrześcijan” (TMA 42).

Wiara sięga najgłębszych pokładów ludzkiej osoby, przenika wszystkie jej władze duchowe: rozum, wolę i uczucia. Wpływa w decydujący sposób na całą postawę człowieka. Otwiera go na tajemnicę Boga i Jego transcendentną obecność. Należy zauważyć, że nauczanie Jana Pawła II jest rozwinięciem jego własnego nauczania sprzed pontyfikatu, a także nauczania Soboru Watykańskiego II oraz jego poprzedników na Stolicy Piotrowej.

W nauczaniu Papieża Polaka o wierze uderza systematyczność i wszechstronność. Wychodzi on od pojęć fundamentalnych: czym jest wiara i jakie są jej charakterystyczne wymiary. Jednocześnie wskazuje na ogromne bogactwo wiary chrześcijańskiej w życiu każdego człowieka wierzącego. Nazywa ją „skarbem”, ale przypomina zarazem, z wnikliwą znajomością rzeczywistości, rozliczne zagrożenia wiary w życiu człowieka.

Św. Jan Paweł II podkreślał, że u podstaw wiary leży jej biblijna wizja, o której nauczał Sobór Watykański II (por. KO 5). W obu przypadkach wiara ujmowana jest jako dobrowolne i całkowite powierzenie się Bogu. Wiara, będąc ludzką odpowiedzią na słowo objawiającego Boga, jest osobowym przyłgnięciem człowieka do Niego i dobrowolnym uznaniem całej prawdy o Nim. Wtedy, gdy angażuje ona władze duchowe człowieka, przybiera postać aktu, natomiast gdy zaangażowanie to ma charakter osobowy, mówimy o postawie wiary. Św. Jan Paweł II odróżniał wiarę rozumianą przedmiotowo, jako depozyt wiary, od wiary rozumianej jako wolny akt osoby ludzkiej. Wiara w papieskim ujęciu ma swoją ludzką oryginalność. Znajdujemy w niej wszystkie cechy rozumowego przekonania o prawdzie zawartej w Bożym Objawieniu. Takie przekonanie odpowiada w sposób pełny godności osoby ludzkiej, jako istoty rozumnej i wolnej¹⁵.

Papież Jan Paweł II w swoim nauczaniu o wierze nieustannie podkreślał, że nie ma sprzeczności między rozumem a wiarą. Wiara nie lęka się rozumu, ale szuka

---

¹⁴ Zob. Zbigniew ZAREMSKI, „Wychowanie chrześcijanina do pogłębiania wiary”, w *Wychowanie w refleksji Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Wybrane aspekty*, red. Anna Różyło i Mariusz Sztaba (Lublin: Wyd. KUL, 2015), 213-34.

¹⁵ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 17.04.1985”, *OsRomPol* 6, nr 4-5(1985): 19; por. Marian RUSECKI, „Wiara jako odpowiedź człowieka na Boże Objawienie”, w *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*, red. Marian Rusecki i Edward Pudełko (Lublin: RW KUL, 1995), 47.

jego pomocy i pokłada w nim ufność (FR 43). Rozum natomiast z samej swej natury, jest zwrócony ku prawdzie. Dlatego został wyposażony przez Stwórcę w niezbędne środki, aby mógł do prawdy dotrzeć (FR 49). „Wiara i rozum są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy” (FR, Wstęp). Są to bardzo ważne stwierdzenia papieskie, które mają rangę rozstrzygnięć dla ludzi wierzących. Poczynając bowiem od oświeceniowego racjonalizmu, poprzez dziewiętnasto- i dwudziestowieczny materializm marksistowski, ewolucjonizm, pozytywizm i egzystencjalizm, uporczywie twierdzono, że wiary nie da się pogodzić z rozumem, że jest ona największą przeszkodą do odkrycia rzeczywistej prawdy o świecie i człowieku. Te stwierdzenia św. Jana Pawła II o istotnej harmonii między wiarą a rozumem mają ogromne znaczenie dla wszystkich ludzi pragnących poznać Boga i dać pozytywną odpowiedź na Jego miłość.

Człowiek sam w sobie nie może wzbudzić wiary¹⁶. Do tego potrzebna jest łaska Boża, która pomaga przyjąć Boże Objawienie, poznawane w obecnym życiu w sposób częściowy i niedoskonały. Dlatego Jan Paweł II podkreślał nieustannie, że wiara jest możliwa tylko dzięki łasce Bożej i pomocy Ducha Świętego. Dopiero wtedy wiara, jako dzieło łaski, wspomaga rozum i wolę człowieka. *Katechizm Kościoła Katolickiego* wyjaśnia, że dzięki łasce uprzedzającej i wspomagającej oraz pomocy Ducha Świętego człowiek może wierzyć i dawać wiarę prawdzie. Konieczna jest jednak do tego świadoma współpraca człowieka z łaską wiary¹⁷.

Łaska jest zatem konieczna do zaistnienia aktu wiary w Boże Objawienie (por. KO 5). Jezus powiedział, że „nikt nie może przyjść do Mnie, jeżeli go nie pociągnie Ojciec, który Mnie posłał” (J 6, 44). Łaska wiary jest właśnie takim działaniem Boga na ludzką podmiotowość, aby człowiek odpowiedział na objawiającego się Boga w Jezusie Chrystusie, powierzając Mu siebie samego. Łaska uprzedza akt wiary, a następnie wspiera go i prowadzi do Chrystusa. Jej owocem staje się fakt, że człowiek może „uwierzyć Bogu”. Dzięki łasce wiary, uprzedzającej i współdziałającej, nawiązuje się nadprzyrodzona międzypersonalna więź, poprzez którą kształtuje się zasadniczy zręb wiary: człowiek wierzy Bogu, uczestniczy w Jego życiu, poznaje Ojca i posłanego przez Niego Syna Jezusa Chrystusa¹⁸.

Św. Jan Paweł II bardzo mocno wskazywał na udział w rozwoju wiary Ducha Świętego¹⁹. Wyjaśniał, że wszyscy wierni otrzymują od Niego szczególne namaszczenie,

---

¹⁶ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 10.04.1985”, *OsRomPol* 6, nr 4-5(1985): 19.

¹⁷ KKK 153-154; por. Walerian SŁOMKA, „Boskie i ludzkie uwarunkowania aktu wiary chrześcijańskiej”, *Communio* 1, nr 4(1981): 32.

¹⁸ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 10.04.1985”, 19.

¹⁹ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 8.05.1991”, *OsRomPol* 12, nr 6(1991): 58.

zwane zmysłem wiary (por. KK 12; VS 109). Duch Święty poucza i prowadzi do całej prawdy, wzbudzając w człowieku wyznanie wiary w Chrystusa. Według Papieża, ponad wszystkimi szczególnymi charyzmatami znajduje się akt wiary (1 Kor 12, 3). Uznanie Chrystusa, naśladowanie Go i świadczenie o Nim jest szczególnym dziełem Ducha Świętego²⁰.

Wiara jest także cnotą teologiczną i darem Boga udzielanym człowiekowi. Cnota wiary, nauczał Papież, kształtuje życie chrześcijanina aż do śmierci, kiedy to osiągnie swoją dojrzałość wraz z przejściem do wizji uszczęśliwiającej. W przyjęciu wiary ważną rolę odgrywa posłuszeństwo, które jest istotnym elementem postawy wiary²¹. Jan Paweł II przypominał, że zarówno w Starym, jak i w Nowym Testamencie wiara człowieka konkretyzuje się w posłuszeństwie Bogu. Zwłaszcza tam, gdzie zbawcza inicjatywa Boga jest wyrażona w formie wezwania, posłuszeństwo jest elementem żywej wiary i decyduje o tym, że człowiek jest wierzący. Papież Polak, podobnie jak św. Paweł, mówił o „posłuszeństwie wiary” (Rz 1, 5; 16, 26) jako pierwszym i podstawowym obowiązku wierzącego. Natomiast w odrzuceniu Boga widział źródło i wyjaśnienie wszystkich wypaczeń moralnych. Obowiązkiem tych, którzy przyjęli Chrystusa, podkreślał Papież, jest wierzyć w Boga i świadczyć o Nim²². Posłuszeństwa wierze mamy uczyć się od jej największych świadków: Abrahama, który „wbrew nadziei uwierzył nadziei” (Rz 4, 18); Maryi Dziewicy, której życie wyjątkowo łączy się z Bogiem w postawie wiary i posłuszeństwa; i od wielu innych świadków, którzy zaufali Bogu i Jego Synowi²³.

Aby dodać odwagi chrześcijanom, św. Jan Paweł II przywoływał wiele postaci biblijnych, ukazując ich drogę, oparcie i zwycięstwo w wierze. Liczne świadectwa życia świętych i błogosławionych przyczyniają się bowiem do pogłębionego rozumienia chrześcijaństwa oraz ożywienia wiary Ludu Bożego. Szczególnie często Papież Polak odwoływał się w swoim nauczaniu do słów z Listu do Hebrajczyków: „[...] mając dokoła siebie takie mnóstwo świadków, odłożywszy wszelki ciężar, a przede wszystkim grzech, który nas łatwo zwodzi, winniśmy wytrwale biec w wyznaczonych nam zawodach. Patrzmy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi i ją wydoskonała” (Hbr 12, 1-2)²⁴.

²⁰ Por. JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 3.07.1991”, *OsRomPol* 12, nr 7(1991): 41.

²¹ „Wiara jest posłuszeństwem rozumu i woli wobec Boga objawiającego. Posłuszeństwo to jest przede wszystkim przyjęciem w prawdzie tego, co Bóg objawia”. JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 3.04.1985”, 19.

²² JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 19.06.1985”, *OsRomPol* 6, nr 6-7(1985): 10.

²³ Por. KKK 165.

²⁴ Por. JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 8.05.1991”, *OsRomPol* 12, nr 6(1991): 58.

Św. Jan Paweł II z mocą podkreślał, że prawdziwy uczeń Chrystusa nie tylko wyznaje wiarę, ale żyje nią i odważnie o niej świadczy w każdej sytuacji. Do zbawienia bowiem nieodzowne są świadectwo wiary i służba prawdzie²⁵. Wiara jest zatem sposobem patrzenia człowieka na życie i historię w świetle Ducha Świętego. To wiara uświadamia wierzącym, kim oni naprawdę są. W Bożej perspektywie wszystkie dzieła stworzenia nabierają nowego znaczenia; doświadczenie ludzkie, życie, miłość, cierpienie, śmierć – jawią się w zupełnie nowym świetle, gdy punktem odniesienia dla nich jest Chrystus²⁶.

Jan Paweł II zachęcał do praktykowania na co dzień postawy wiary uważając, że w jej świetle lepiej można odczytać moralny porządek życia i sprawiedliwość Królestwa Bożego²⁷. Stąd wiara powinna przenikać życie wiernych (KDK 21), a także ujawniać się na zewnątrz, jako przeżycie religijne, które obejmuje całość ludzkiej egzystencji łącznie z pracą, twórczością, wypoczynkiem, a także doznaniem związanymi z życiem artystycznym i intelektualnym, gospodarczym i społecznym. W wymiarze wspólnotowym wiara staje się niezastąpionym czynnikiem kulturotwórczym. Ważne jest również to, aby aktem intelektu przyjąć i uznać prawdę objawioną przez Boga i zaangażować w nią całą osobowość, powierzając się w ten sposób Stwórcy. Wiara jest więc odpowiedzią człowieka na uprzedzające działanie Boga. Przyjmuje ona, według św. Jana Pawła II, postać integralnego zawierzenia Stwórcy. Jawi się jako spotkanie z Bogiem w Jezusie Chrystusie²⁸. Jest przyjęciem słowa Bożego, skłaniającym człowieka wierzącego do opowiedzenia się po stronie Chrystusa²⁹.

Według Jana Pawła II wiara, będąca odpowiedzią człowieka na objawiającego się Boga, ma wymiar trynitarny, eklezjalny i personalno-egzystencjalny. Trynitarny, ponieważ „droga wiary bierze początek z Tajemnicy Trójcy Świętej i w niej znajduje ostateczny kres, gdy nasze oczy dostąpią [...] wiekuistej kontemplacji oblicza Bożego”³⁰. Teologia trynitarna Papieża Polaka w szczególny sposób została wyłożona w encyklikach: *Redemptor hominis*, *Dives in misericordia* oraz *Dominum*

²⁵ Mt 10, 32-33; por. KKK 1816.

²⁶ JAN PAWEŁ II, „Homilia podczas Mszy św. Bruksela, 20.05.1985”, w *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, red. Marian Radwan, Teresa Gorzkula i Katarzyna Cywińska (Rzym-Lublin: RW KUL, 1986), 291.

²⁷ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji dla przedstawicieli Samorządów Małopolski, Rzym, 28.10.1996”, *OsRomPol* 18, nr 1(1997): 47.

²⁸ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie do uczestników Kongresu Teologów Europy Środkowo-Wschodniej, Częstochowa, 15.08.1991”, *OsRomPol* 12, nr 8(1991): 34.

²⁹ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 3.04.1985”, 19; por. PDV 53.

³⁰ JAN PAWEŁ II, „Bulla ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000 «Incarnationis misterium», Rzym, 29.11.1998”, *OsRomPol* 20, nr 1(1999): 10.

et vivificantem. Wykład wiary zawarty w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* ma także znamię trynitarne. Wiara daje człowiekowi dostęp do Ojca przez Syna oraz zjednoczenie z Trójcą Przenajświętszą dzięki działaniu Ducha Świętego (DE 15). Dlatego ma ona odniesienie do Trójcy Przenajświętszej. Jezus z Nazaretu, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom człowieka, objawia oblicze Boga Ojca pełne miłości (por. Jk 5, 11), a przez zesłanie Ducha Świętego ukazuje tajemnicę miłości Trójcy Świętej. Św. Jan Paweł II wyjaśniał, że Duch Święty, obecny i nieustannie działający w Kościele, pomaga rozpoznawać znaki czasu i ożywiać w sercach wierzących oczekiwanie na powrót Chrystusa w chwale³¹.

Prawda o Bogu Trójjedynym stanowi najgłębszą tajemnicę wiary. Wzajemne związki, tworzące odwiecznie trzy Osoby Trójcy Świętej, z których każda jest jednym i tym samym bytem Bożym, nieskończenie przewyższają możliwości ludzkiego poznania. Jednak do zrozumienia i ugruntowania tajemnicy Trójcy Przenajświętszej przyczynia się wiara w zbawcze dzieło, którego dokonał Chrystus. To zbawcze dzieło objawia to, co nazywa się w historii zbawienia „ekonomią trynitarzną” w stworzeniu, odkupieniu i uświęceniu. Według św. Jana Pawła II wiara chrześcijańska powinna zawsze być ukierunkowana ku Bogu Ojcu, Synowi i Duchowi Świętemu³².

Pomimo to, że wiara jest aktem osobowym i uwarunkowanym wolną decyzją człowieka, ma ona charakter eklezjalny. Wypływa bowiem z zespolenia chrześcijanina z wiarą całego Kościoła³³. To Kościół daje człowiekowi bogactwo życia i łaski, których jest depozytariuszem z ustanowienia Chrystusa. Rodzi on wierzących do życia nadprzyrodzonego i wspólnoty eklezjalnej przez sakrament chrztu świętego i umacnia Duchem Świętym w bierzmowaniu. Odnawia łączność z Bogiem w sakramencie pokuty i pojednania, a także karmi słowem Bożym i Chlebem Żywym i przygotowuje swoich członków do pełnienia różnych zadań, prowadząc ich zgodnie z zamysłem Boga, który jest racją chrześcijańskiej egzystencji.

Narodziny wiary mają więc miejsce w Kościele. Bóg nie działa bowiem poza naturalnym biegiem rzeczy, ale uwzględnia wolną wolę człowieka, jego indywidualność i wspólnotowość życia. Kościół jako dzieło Boga w Trójcy Jedynego jest widzialnym znakiem prawdy Bożej, świadkiem Chrystusa, depozytariuszem słowa Bożego oraz sakramentów. Wiara w Kościół jest wiarą w obecność Chrystusa i jego zbawcze dzieło. Dlatego św. Jan Paweł II, nauczając o wierze, przypominał, że

---

³¹ Tamże.

³² JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 9.10.1985”, *OsRomPol* 6, nr 10-12(1985): 19.

³³ Por. Czesław S. BARTNIK, „Wiara Kościoła”, *Collectanea Theologica* 51, nr 3(1981): 41-52.

przewodnikiem człowieka na drodze wiary jest Kościół, gdyż to jemu powierzył Chrystus swoje zbawcze dzieło i dlatego przez Kościół można uzyskać zbawienie³⁴.

W nauczaniu papieskim akcent został również bardzo wyraźnie położony na wymiar personalno-egzystencjalny wiary. Św. Jan Paweł II podkreślał, że wiara jest spotkaniem dwu osób: przemawiającego w Chrystusie Boga i człowieka. Jest ona relacją interpersonalną między Bogiem i człowiekiem. Prowadzony dialog człowieka z Bogiem jest aktem, który opiera się na zawierzeniu i zaufaniu, jakim człowiek darzy Boga³⁵. Podkreślenie personalistycznego charakteru wiary nie oznacza przekreślenia ani pomniejszenia aspektu poznawczego, albowiem uznanie Boga nie jest możliwe bez wcześniejszego Jego poznania. Papież przecież bardzo zdecydowanie nauczał o harmonijnym współdziałaniu wiary i rozumu (FR 42). W poznaniu zawsze chodzi o przyjęcie całej, a nie częściowej treści Objawienia (zob. Hbr 11, 1). Przez to przyjęcie zbawczej treści człowiek wierzący wkracza w osobowe relacje ze Stwórcą³⁶.

Wiara prawdziwa coraz pełniej kształtuje życie osobowe w człowieku. Dlatego powinna stawać się najważniejszą wartością i zadaniem w jego życiu. Papież Jan Paweł II nauczał, że wiara jest nie tyle przyjęciem określonych prawd, ile raczej bezgranicznym otwarciem się na Boga. Jest przyjęciem Chrystusa i przyłgnięciem do Niego całym swoim życiem. Od pierwszego spotkania z Bogiem w sakramencie chrztu świętego życie chrześcijanina winno być zespolone z Chrystusem, ponieważ:

[...] człowieka nie można do końca zrozumieć bez Chrystusa, a raczej człowiek nie może sam siebie zrozumieć bez Chrystusa. Nie może zrozumieć ani kim jest, ani jaka jest jego właściwa godność, ani jakie jest jego powołanie i ostateczne przeznaczenie. Nie może tego wszystkiego zrozumieć bez Chrystusa³⁷.

Na egzystencjalne znaczenie wiary wskazywał Święty Papież w encyklice *Veritatis splendor*, w której tłumaczył, że wiara nie jest zbiorem tez wymagających przyjęcia i akceptacji przez rozum, lecz jest drogą poznania Chrystusa w wewnętrznym doświadczeniu. Jest żywą praktyką Jego przykazań. Wiara, według Papieża, jest prawdą, którą trzeba żyć. Domaga się ona realizacji w praktyce. Odpowiada

³⁴ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas trzeciej sesji Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów poświęconego Afryce, Nairobi, 19.09.1995”, *OsRomPol* 16, nr 11-12(1995): 31; por. Adam L. SZAFRAŃSKI, *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym* (Lublin: TN KUL, 1990), 125-145; Franciszek GRENIUK, „Wiara fundamentem życia chrześcijańskiego”, *Roczniki Teologiczne* 41, z. 3(1994): 11.

³⁵ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 27.03.1985”, *OsRomPol* 6, nr 3(1985): 10.

³⁶ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 27.03.1985”, 10.

³⁷ JAN PAWEŁ II, „Homilia podczas Mszy św. Warszawa, 2.06.1979”, w *Jan Paweł II. Nauczanie Papieskie. Rok 1979*, t. 2, cz. 1, red. Eugeniusz Weron i Antoni Jaroch (Poznań: Pallottinum, 1991), 599.

także na najbardziej interesujące i trudne dla człowieka pytania, o cel i sens życia³⁸. Podjęcie decyzji wiary angażuje całą ludzką egzystencję, a pełne zaufanie i zawierzenie Chrystusowi sprawia, że chrześcijanin zaczyna żyć wiarą przez wypełnienie Bożych przykazań (VS 88). Tym samym wiara staje się fundamentem gwarancji godnego wypełnienia życiowego powołania³⁹.

Św. Jan Paweł II nieustannie przypominał katolikom ich powołanie do życia w wierze. Wyjaśniał przy tym z determinacją, że całe życie człowieka jest odpowiedzią udzielaną Bogu, który pozwala mu odczuć swoją miłość, zwłaszcza w doniosłych momentach jego życia. Powołaniem człowieka jest kształtowanie swojego życia na podobieństwo Boże⁴⁰. Według Papieża, obecne czasy potrzebują czynnej i skutecznej obecności mężczyzn i kobiet, którzy potrafią dawać świadectwo wiary. Powołanie i zadanie chrześcijan w świecie porównywał Papież do biblijnego znaczenia „soli i światła” (por. Mt 5, 13-14). Życie w wierze ma przenikać wszystkie dziedziny ludzkiego bytowania. W ten sposób świat może zostać uchroniony przed zepsuciem i zagładą⁴¹. Wiara jest również światłem, „którego nie stawia się pod korcem, ale na świeczniku” (por. Mt 5, 13-15). Dlatego św. Jan Paweł II wzywał wierzących do odważnego dawania świadectwa wiary w życiu społecznym i politycznym⁴².

III. ZAGROŻENIA I TRUDNOŚCI NA DRODZE WIARY

Św. Jan Paweł II znakomicie orientował się w największych zagrożeniach wiary we współczesnym świecie. Często przypominał je, a przede wszystkim demaskował ich prawdy częściowe, selektywne, zdeterminowane, populistyczne. Wśród ogromnej ilości zagrożeń dla wiary we współczesnym świecie Papież Polak wymieniał przede wszystkim obojętność religijną, utratę poczucia transcendentnego sensu ludzkiej egzystencji i zagubienie w sferze etyki, konsumpcjonizm, hedonizm, niewiedzę religijną, negatywny wpływ środków społecznego przekazu, zlaicyzowaną kulturę, płytką rozrywkę, słabe panowanie nad własnymi instynktami oraz zły przykład osób z kręgów tzw. autorytetów: Kościoła, polityki, nauki, etyki i moralności. Ogromnym zagrożeniem wiary, według Papieża, jest indyferentyzm religijny, którego skutki są wielorakie. Przede wszystkim prowadzi on do praktycznego ateizmu i sekularyzmu,

³⁸ KKK 142, 160 nn. 357, 1083, 2231 nn.

³⁹ JAN PAWEŁ II, *Przekroczyć próg nadziei*, 48.

⁴⁰ JAN PAWEŁ II, „Orędzie do uczestników Międzynarodowego Kongresu poświęconego powołaniom w Europie, 29.04.1997”, *OsRomPol* 18, nr 8-9(1997): 35.

⁴¹ JAN PAWEŁ II, „Homilia podczas Mszy św. Brasilia, 15.10.1991”, *OsRomPol* 12, nr 11(1991): 14.

⁴² JAN PAWEŁ II, „Przemówienie podczas audiencji dla przedstawicieli Samorządów Małopolski”, 47.

czyli autonomicznej wizji człowieka i świata, „według której tłumaczy się on sam, bez potrzeby uciekania się do Boga”⁴³.

W adhortacji apostołskiej *Reconciliatio et paenitentia* Jan Paweł II określał sekularyzm jako zespół poglądów i zwyczajów broniących humanizmu całkowicie oderwanego od Boga, wypaczonego przesystemem konsumpcji i przyjemności, zagrażającego istniejącemu poczuciu grzechu (RP 18). Współczesny sekularyzm, według Papieża, wiąże się ściśle z mentalnością naukowo-techniczną i racjonalistycznym sposobem myślenia, propagującym wizję świata bez Boga, a człowieka bez transcendencji (ChL 4).

Sekularyzm wyrasta organicznie z materializmu, a swoje korzenie zapuścił w racjonalizmie, który odbiera człowiekowi skutecznie wrażliwość na transcendencję. Przejawia się on – przypominał św. Jan Paweł II – w wyrafinowanym subiektywizmie, czyli przesadnym akcentowaniu podmiotowości osoby. Pewne skrajne formy sekularyzmu wyrażają się oddawaniem człowieka na służbę różnym „bożkom” współczesnej cywilizacji. Znał je Jan Paweł II, ale przypominał niektóre tylko, m.in. liczne sekty i ruchy religijne, fanatyzm i fundamentalizm ideologiczny, które wyraźnie zniekształcają osobowy charakter Boga⁴⁴.

Te wszystkie zagrożenia wiary, do których często odwoływał się św. Jan Paweł II, prowadzą konsekwentnie do dechrystianizacji, która dotyka współcześnie całe społeczeństwa, narody, państwa, a nawet kontynenty. Prowadzi to nie tylko do utraty wiary i pozbawienia jej rzeczywistego wpływu na życie ludzkie, lecz również do nieuchronnego rozkładu, a nawet zaniku zmysłu moralnego. Zagubienie człowieka współczesnego w obliczu dechrystianizacji – nauczał Papież – przyczyniło się do wzrostu tendencji subiektywistycznych, utylitarystycznych i relatywistycznych.

Relatywizm etyczny – zdaniem Jana Pawła II – stanowi kolejne, poważne zagrożenie wiary. Pozbawia on bowiem życie ludzkie trwałego, moralnego punktu odniesienia. Natomiast relatywizm moralny odrzuca prawdy wiary i weryfikowane etycznie normy życia. Jego źródło tkwi najczęściej w ignorancji religijnej, niskim poziomie uświadomienia religijnego, a także w utylitarystycznym podejściu do życia (PDV 7-8).

Najgroźniejszym jednak niebezpieczeństwem dla wiary, według nauczania Jana Pawła II, jest zanik poczucia Boga. Prowadzi to w konsekwencji do zaniku poczucia grzechu w życiu ludzi wierzących i relatywizacji zła.

---

⁴³ JAN PAWEŁ II, „Orędzie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Poświęconego Powołaniom w Europie”, 35; por. Zbigniew ZAREMBSKI, „Zagrożenia wiary we współczesnym świecie”, *Studia Włocławskie* 8(2005): 42-57.

⁴⁴ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie do uczestników plenarnego zebrania Sekretariatu dla Niewierzących, 5.03.1988”, *OsRomPol* 9, nr 3-4(1988): 28.

[...] współczesnemu człowiekowi przychodzi trudniej, niż kiedykolwiek, uznanie własnych błędów i decyzja zawrócenia z drogi, aby, po naprawieniu błędów, podjąć wędrówkę na nowo. Odrzuca wszystko, co jest pokutą w sensie ofiary przyjętej i praktykowanej dla naprawienia grzechu (RP 26).

Ludzkie sumienia jakby stępiły się i dlatego nie odróżniają dobra od zła. Wielu nie wie lub nie chce wiedzieć, czym jest grzech, jakby ta wiedza miała odebrać im wolność.

Papież Jan Paweł II nieustannie przypominał, że człowiek powinien uznać fakt, że grzech istnieje, ale także, że grzech istnieje w konkretnym człowieku. Zafałszowane poczucie grzechu lub utrata jego poczucia prowadzą do zakwestionowania prawd wiary (RP 19). Święty Papież podkreślał, że grzech narusza w człowieku porządek etyczny, co pociąga za sobą konsekwencje natury psychicznej, fizycznej i społecznej. Zanik świadomości Boga – zdaniem Papieża – i poczucia grzechu, prowadzi ostatecznie do kryzysu sumienia⁴⁵.

*

Nauczanie św. Jana Pawła II o wierze stanowiło fundament jego pontyfikatu. Papież rozumiał, że bez wiary nie ma chrześcijan, Kościoła, rodziny, jakiegokolwiek wspólnoty. W swym nauczaniu Papież Polak nie ulegał żadnym naciskom, modom, trendom, modernizmom czy tendencjom reformatorskim Kościoła. Był on osobistością w świecie, która w imię Chrystusa konsekwentnie broniła najsłabszych przed aborcją i eutanazją, domagała się poszanowania godności każdej istoty ludzkiej i wolności w wyznawaniu wiary. Trzeba było zaiste głębokiej wiary i nieustannej wierności Chrystusowi, by tym niezwykle agresywnym trendom stawić czoła. Takim niezłomnym świadkiem wiary na przełomie wieków był Jan Paweł II. On też również dzisiaj wzywa Kościół i wszystkich ochrzczonych do takiej postawy. A setna rocznica urodzin Świętego Papieża staje się okazją dla współcześnie żyjących chrześcijan do pochylenia się nad bogactwem papieskiego nauczania na temat niezgłębionej tajemnicy, jaką stanowi wiara w Boga w Trójcy Jedynej.

---

⁴⁵ JAN PAWEŁ II, „Przemówienie na spotkaniu z Konferencją Episkopatu Austrii, Salzburg, 24.06.1988”, *OsRomPol* 9, nr 7(1988): 25.

BIBLIOGRAFIA

- BARTNIK, Czesław Stanisław. „Wiara Kościoła”. *Collectanea Theologica* 51, nr 3(1981): 41-52.
- DZIUBA, Andrzej Franciszek. „Wiara jako osobowe przyjęcie Boga Zbawcy i Jego dzieła”. *Homo Dei* 47, nr 3(1978): 277-83.
- GRENIUK, Franciszek. „Wiara fundamentem życia chrześcijańskiego”. *Roczniki Teologiczne* 41, z. 3(1994): 7-18.
- JAN PAWEŁ II. „Adhortacja apostolska «Catechesi tradendae» o katechizacji w naszych czasach, 16.10.1979”. W: *Adhortacje Apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, 7-86. Kraków: Wydawnictwo Znak, 1996.
- JAN PAWEŁ II. „Adhortacja apostolska «Reconciliatio et paenitentia» o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła, 2.12.1984”. *OsRomPol* 5, nr 10(1984): 5-15.
- JAN PAWEŁ II. „Bulla ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000 «Incarnationis misterium»». Rzym, 29.11.1998”. *OsRomPol* 20, nr 1(1999): 9-15.
- JAN PAWEŁ II. „Encyklika «Fides et ratio» o relacjach między wiarą a rozumem, 14.09.1998”. *OsRomPol* 19, nr 11(1998): 4-40.
- JAN PAWEŁ II. „Encyklika «Veritatis splendor» o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła, 6.08.1993”. *OsRomPol* 14, nr 10(1993): 4-47.
- JAN PAWEŁ II. „Homilia podczas Mszy św., Brasilia, 15.10.1991”. *OsRomPol* 12, nr 11(1991): 13-5.
- JAN PAWEŁ II. „Homilia podczas Mszy św., Bruksela, 20.05.1985”. W *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, red. Marian Radwan, Teresa Gorzkula i Katarzyna Cywińska, 289-98. Rzym-Lublin: RW KUL, 1986.
- JAN PAWEŁ II. „Homilia podczas Mszy św., Warszawa, 2.06.1979”. W *Jan Paweł II. Nauczanie Papieskie. Rok 1979*, t. 2, cz. 1, red. Eugeniusz Weron i Antoni Jaroch. Poznań: Pallottinum, 1991: 598-601.
- JAN PAWEŁ II. „List apostolski «Tertio millennio adveniente» w związku z przygotowaniem Jubileuszu Roku 2000, 10.11.1994”. *OsRomPol* 15, nr 12(1994): 4-22.
- JAN PAWEŁ II. „Orędzie do uczestników Międzynarodowego Kongresu poświęconego powołaniom w Europie, 29.04.1997”. *OsRomPol* 18, nr 8-9(1997): 34-6.
- JAN PAWEŁ II. *Przekroczyć próg nadziei*. Lublin: RW KUL, 1994.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie do uczestników Kongresu Teologów Europy Środkowo-Wschodniej, Częstochowa, 15.08.1991”. *OsRomPol* 12, nr 8(1991): 33-6.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie do uczestników plenarnego zebrania Sekretariatu dla Niewierzących, 5.03.1988”. *OsRomPol* 9, nr 3-4(1988): 28.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie na spotkaniu z Konferencją Episkopatu Austrii, Salzburg, 24.06.1988”. *OsRomPol* 9, nr 7(1988): 24-6.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji dla przedstawicieli Samorządów Małopolski, Rzym, 28.10.1996”. *OsRomPol* 18, nr 1(1997): 47.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 10.04.1985”. *OsRomPol* 6, nr 4-5(1985): 19.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 13.03.1985”. *OsRomPol* 6, nr 3(1985): 9-10.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 17.04.1985”. *OsRomPol* 6, nr 4-5(1985): 19-20.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 19.06.1985”. *OsRomPol* 6, nr 6-7(1985): 10.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 27.03.1985”. *OsRomPol* 6, nr 3(1985): 10.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 3.04.1985”. *OsRomPol* 6 nr 4-5(1985): 19-20.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 3.06.1987”. *OsRomPol* 8, nr 7(1987): 6.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 3.07.1991”. *OsRomPol* 12, nr 7(1991): 40-1.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 8.05.1991”. *OsRomPol* 12, nr 6(1991): 58-9.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas audiencji generalnej, 9.10.1985”. *OsRomPol* 6, nr 10-12(1985): 19-20.
- JAN PAWEŁ II. „Przemówienie podczas trzeciej sesji Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów poświęconego Afryce, Nairobi, 19.09.1995”. *OsRomPol* 16, nr 11-12(1995): 30-2.

- Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallottinum, 1994.
- KONGREGACJA NAUKI WIARY. „«Wyznanie wiary» i «Przysięga wierności», 1.07.1989”. W *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, tł. i opr. Zygmunt Zimowski i Janusz Królikowski, 333-5. Tarnów: Wyd. Biblos, 1995.
- ŁUKASZYK, Romuald. „Wiara jako osobowa odpowiedź człowieka na wezwanie Boże w ujęciu biblijnym”. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 31, z. 2(1984): 19-31.
- RAHNER, Karl i VORGRIMLER, Herbert. *Mały słownik teologiczny*. Warszawa: Wyd. PAX, 1987.
- RUSECKI, Marian. „Objawienie Boże wezwaniem do zbawczego dialogu”. W *Być chrześcijaninem dziś*, red. Mariian Rusecki, 49-57. Lublin: RW KUL, 1992.
- RUSECKI, Marian. „Wiara jako odpowiedź człowieka na Boże Objawienie”. W *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*, red. Marian Rusecki i Edward Pudełko, 43-54. Lublin: RW KUL, 1995.
- SALOMON, Paweł. *Co Chrystus daje dzisiaj młodym? Nauczanie Jana Pawła II do młodzieży*. Kraków: Wyd. Bratni Zew, 1998.
- SŁOMKA, Walerian. „Boskie i ludzkie uwarunkowania aktu wiary chrześcijańskiej”. *Communio* 1, nr 4(1981): 32-9.
- SZAFRAŃSKI, Adam Ludwik. *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*. Lublin: TN KUL, 1990.
- ZAREMBSKI, Zbigniew. „Pedagogia wiary w nauczaniu Papieża Jana Pawła II”. *Ateneum Kapłańskie* 142, z. 570(2004): 221-37.
- ZAREMBSKI, Zbigniew. „Wychowanie chrześcijanina do pogłębiania wiary”. W *Wychowanie w refleksji Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Wybrane aspekty*, red. Anna Różyło i Mariusz Sztaba, 213-34. Lublin: Wyd. KUL, 2015.
- ZAREMBSKI, Zbigniew. „Zagrożenia wiary we współczesnym świecie”. *Studia Włocławskie* 8(2005): 42-57.

RZECZYWISTOŚĆ WIARY W UJĘCIU ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II. WYBRANE ASPEKTY

Streszczenie

Wiara jest fundamentem życia człowieka wierzącego. Odgrywa w nim ogromną rolę. Podnosi ludzi wierzących na wyższy poziom osobowej egzystencji. Umożliwia człowiekowi pokonywanie trudności i przezwyciężanie kryzysów. Motywuje do dobrych działań i heroicznych czynów. Wiara porządkuje życie wokół wartości, otwiera człowieka na świat bliźniego i historię. Studiując nauczanie papieża św. Jana Pawła II odkrywamy, że temat wiary zajmuje w nim centralne miejsce. Setna rocznica urodzin Papieża Polaka stała się inspiracją dla autora niniejszego artykułu do sięgnięcia do nauczania tegoż Świętego Papieża. Zostały w nim przedstawione wybrane zagadnienia, pomagające zrozumieć bogactwo chrześcijańskiej wiary w życiu wierzącego człowieka. Prezentując rzeczywistość wiary, w pierwszej kolejności ukazano pojęcie i treść wiary chrześcijańskiej, następnie zapoznano z wybranymi cechami charakterystycznymi dla wiary w ujęciu św. Jana Pawła II, a także główne zagrożenia i trudności wiary, na jakie napotyka współczesny człowiek w jej przyjęciu i kształtowaniu.

Słowa kluczowe: wiara; zaufanie; postawa i akt wiary; życie wiara; aspekt trynitarny; eklezjalny i personalno-egzystencjalny aspekt wiary; św. Jan Paweł II; nauczanie papieskie.